

חוליות

דפים למחקר בספרות יידיש

מועצת המערכת (לפי סדר הא"ב)

ד"ר אברהם גרינבוים, מרכז ב"צ דינור, ירושלים
פרופ' אבנר הולצמן, אוניברסיטת תל-אביב
פרופ' בנימין הרשב, אוניברסיטת ייל, ארה"ב
פרופ' שמואל וולין, אוניברסיטת אוסטיין טכסס, ארה"ב
פרופ' רות וייס, אוניברסיטת הארווארד, ארה"ב
פרופ' חנה וירט-נשר, אוניברסיטת תל-אביב
פרופ' שמואל ורסס, האוניברסיטה העברית, ירושלים
פרופ' דן מירון, האוניברסיטה העברית, ירושלים
פרופ' אברהם נוברשטרן, האוניברסיטה העברית, ירושלים, בית שלום-עליכם
פרופ' דב נוי, האוניברסיטה העברית, ירושלים
ד"ר נָרְה סולומון, האוניברסיטה העברית, ירושלים
ד"ר אריה ל. פילובסקי, אוניברסיטת חיפה
פרופ' ליאונרד פראגר, אוניברסיטת חיפה
פרופ' ברברה קירשנבלט-גימבלט, אוניברסיטת ניו-יורק
פרופ' חנה קרונפלד, האוניברסיטה של קליפורניה, ברקלי
פרופ' דוד ה. רוסקיס, בית המדרש לרבנים באמריקה, ניו-יורק
ד"ר בלהה רובינשטיין, אוניברסיטת בר-אילן
פרופ' יהודה ריינהרץ, אוניברסיטת ברנדייס, בוסטון
פרופ' עוזי שביט, אוניברסיטת תל-אביב
פרופ' יחיאל שיינטוך, האוניברסיטה העברית, ירושלים
פרופ' זיוה שמיר, אוניברסיטת תל-אביב
פרופ' עליזה שנהר, אוניברסיטת חיפה

הורלית

דפים למחקר בספרות יידיש
וזיקותיה לספרות העברית

11

קיץ 2008

המערכת: שלום לוריא, חיה בר-יצחק

האוניברסיטה העברית בירושלים

אוניברסיטת תל-אביב

אוניברסיטת חיפה

אוניברסיטת בר-אילן

רינגען

זשורנאל פֿאַר ייִדיש-פֿאַרשונג

חוברת זו יצאה לאור בעזרתם הנדיבה של
קרן לרנר לידיש
בית שלום-עליכם, תל-אביב
מכון ה'בונד' ע"ש שלום וישראל גאטאיינער באוניברסיטת חיפה
האוניברסיטה העברית, ירושלים
הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת תל-אביב
וקרן ע"ש גולדרייך ללימודי יידיש
הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית, ירושלים
המרכז ללימודי יידיש ע"ש רינה קוסטה, באוניברסיטת בר-אילן
הרשות הלאומית לתרבות יידיש

כתובת המערכת: **הוליות**, החוג לספרות עברית והשוואתית
אוניברסיטת חיפה, הר הכרמל, חיפה 31905
ד"ר שלום לוריא, קיבוץ מרחביה 19100

ISSN 0792-9064

דפוס צור-אות, ירושלים

התוכן

צבת בצבת עשויה, דבר המערכת 7	
שמואל ורסק ניחם רוס	לשון יידיש וספרותה בעולמו של ח"נ ביאליק 9 'צווישן צוויי בערג' של י.ל. פרץ והמאבק על תדמיתו של הלמדן הישיבתי 37
אבנר הולצמן	"הוא החי במותו" – הנוסח הגנוז של הרצאת ביאליק על מ"י ברדיצ'בסקי – וסביבו 61 ביאליק בגיטאות 77
דוד הירש רוסקיס מאיה דובר דפן לאה איילון זליק קלמנוביץ אלישע פורת	יהושע פּרְלֶה – כתבים מתקופת המלחמה 93 על אודות הנובלה 'טויט אורטייל' מאת שלום אָש 115 היידיש של ד"ר חיים ז'יטלובסקי 123 חנן אַיִלתי – 'אחשוורוש' מודרני 129
בלהה רובינשטיין לאה גרפינקל	מספרי מעשיות וסיפוריהם ביצירת יצחק שבסיס־זינגר 135 חידת שני העולמות: 'מעשיות פֿון הינטערן אויוון', יצחק שבסיס־זינגר 153
נגה רובין זולדה כהנא־ניומן רות דורות	'שיר יפה חדש על שלוש נשים' – שיר לפורים 157 'מוכר הבהמות' למארק שאגאל; 'זקן' לבשביס זינגר: עין משווה 173
שלום לוריא	הרהורים על מהותו של מנחם־מנדל ומעשיו 195
מדברי דב סדן	
דב סדן	המבקר והיכלו – על שמואל ניגר 199
פניני משוררים	
שלום לוריא	לייזר וולף, סוצקבר, רבקה באסמן בן־חיים 209
פולקלור	
חיה ברי־יצחק בוריס קוטרמן נורית אורחן ומרדכי זלקין נגה רובין	האשה בעלילת דם באגדות של יהודי פולין – סיפורה של אדיל בת משה קיקיניש מדרוהוביץ' 227 ייצוג תופעות הדיבוק ביידיש ובעברית 237 'מעשה בחייל' או 'מגילת אסטראחן' 251 מוטיב 'המים שאין להם סוף' 267
דמויות	
לאה איילון עדינה בר־אל	'אחד מתוך שלושה מיליון' – על כתב־יד מיותם של שלום אָש 279 מאיה זרובבלס, סופרת יידיש בת עשר בארץ ישראל 285

ספרים

- אלכסנדר שפיגלבלאט: 'גרינער אומעט' (שירים) 289 שלום לוריא
באָריס קאַרלאָוו: 'קאַטאַוועס אָן אַ זײַט' 291 שלום לוריא
על פרסומי יידיש בהולנד (בערך 1650–1950) 293 ליאונרד פרגר

ספרות ילדים

- נשים כותבות ספרות ילדים בידיש: מבוא וביוגרפיות 297 עדינה בר-אל

מגעים

- המאבק על מוסדות תרבות יהודית בליטא הסובייטית
בתקופה הפוסט-סטאליניסטית 333 דב לויץ

נתקבלו במערכת 337

- תקצירים בידיש 338
תקצירים באנגלית VII

המשתתפים בחוברת זו (לפי סדר הא"ב)

- ד"ר לאה איילון, חיפה
ד"ר נורית אורחון, ירושלים
ד"ר עדינה בר-אל, מכון דב סדן באוניברסיטה העברית, ירושלים
פרופ' חיה בר-צחק, אוניברסיטת חיפה
פרופ' לאה גרפינקל, אוניברסיטת בר-אילן
מאיה דובר-דפן, משמר העם 12, ירושלים 93226
ד"ר רות דורות, אוניברסיטת בר-אילן
פרופ' אבנר הולצמן, אוניברסיטת תל-אביב
פרופ' שמואל ורסס, האוניברסיטה העברית, ירושלים
ד"ר מרדכי זלקין, אוניברסיטת בן-גוריון
פרופ' דב לויץ, האוניברסיטה העברית, ירושלים
ד"ר שלום לוריא, אוניברסיטת חיפה
אלישע פורת, קיבוץ עין החורש
פרופ' ליאונרד פראגר, אוניברסיטת חיפה
ד"ר בוריס קוטלרמן, אוניברסיטת בר-אילן
ד"ר נגה רובין, האוניברסיטה העברית, ירושלים
ד"ר בלהה רובינשטיין, אוניברסיטת בר-אילן
פרופ' דוד רוסקיס, בית המדרש לרבנים באמריקה, ניו-יורק
ד"ר ניחם רוס, אוניברסיטת בן-גוריון, באר-שבע
האחריות לדעות המובעות במחקרים ובמסות ואף לסגנונם חלה על המחברים.

צבת בצבת עשויה

ברגש של שמחה אנו מגישים לקוראינו צרור חדש של נושאים, המשתבץ בסדרי החוליות. להצלחה מיוחדת זכינו עם הכרך העשירי, שראה אור בסתיו 2006. גאים היינו לקלוט את החזיון הנדיר של מהדורה אוזלת והולכת והדיה נקלטים מכל עבר...

בינתיים הולך ומתגשם החזון של חוליות 11. ברכתנו שלוחה לכל מי שנתן ידו לכינוס המרשים של מאמרים ומחקרים, מסות ושירים, ונושאים רבים ושונים הפרושים לאורך הדפים.

מְחַבְּרִים אחדים הצטרפו לצוות הקבוע של מחשלי החוליות, מהם שתרמו גם יותר מחיבור אחד. יישר כוחם!

יש נושאים, שאפילו הפתיעו אותנו. נציין כאן את מאמרו של אלישע פורת, משורר, חוקר ספרות ואוהב ספרות, המְזַכֵּה אותנו במסה על הסופר והנודד בעולם ובאורחות ספרות ולשונות – חנן אֵילתי, שיצאו לו מוניטין כסופר בידיש, אף כי את ספרו הראשון הוא פרסם בעברית.

אנחנו שמחים להציל מן הנשייה כל קורטוב של יצירה ולפתוח אופקים שנראו כסתומים ואטומים.

את המסה על חנן אֵילתי כתב אלישע פורת בעידודו של העיתונאי והמתרגם מידיש לעברית בְּנֵי מֶר.

בהזדמנות זו נברך את הוצאת כתב־העת החדש דווקא, שבני מר הוא עורכו. כתב־העת דווקא מלא כרימון בפרטים ופרטי פרטים וגם מעוצב בידי אמני גראפיקה. נעים לדפדף בו ולחוש בזרמים הצעירים המעוררים את מכמני תרבות יידיש.

אנחנו ממשיכים לטוות בחוליות סינתיזה של ישן וחדש, שירה ופרוזה, תיאטרון ודראמה, מקור ותרגום – כאשר מוקד ענייננו מוקדש לתרבות יידיש. לא נוותר על סוגי יצירה למיניהם, כולל ביקורת ספרים, ספרות ילדים ומחקרים שיש בהם גם חידושם של חכמים וגם חכמה של חדשים ורעננים.

נשמח לכל יהלום חדש, שישתבץ בכתר שלנו ולא נחמיץ הזדמנויות להרים את הפזורים כִּהַן זְכָה על פני מקומות רחוקים במרוצת הזמנים שחלפו.

הרינו מודים כאן לכל המוסדות והאישים, שהוסיפו לתמוך בנו ולעזור להוציא לאור את פרי עמלם של אוהבי תרבות יידיש ולהפיצה בקרב אוהבי העברית – באשר הם שם.

חזקו ואמצו, ידידים יקרים,

עורכי חוליות

הודעה על תכנון כנס בינלאומי באוניברסיטה העברית בירושלים

"100 שנות יידיש 1908-2008"

הנושא הראשי שידון, על שלל צורותיו, בכנס "מאה שנות יידיש 1908-2008" הוא: התפתחותה של תרבות יידיש המודרנית, על רקע תולדות המרכזים היהודים באירופה ובאמריקה במאה ה-20 והרלבנטיות של תרבות זו כמקור למחקר ולהוראה במדעי היהדות במאה ה-21.

חשיבותו של הכנס הזה היא בכינוס הבכירים שבחוקרי תרבות יידיש בעולם ובניהול הדיונים במיגוון אספקטים של התופעה, בנוכחות קהל מעוניין מכל חוגי החברה הישראלית ויהדות התפוצות.

כנס זה יתקיים סמוך ל"שנת השפות הבינלאומית" (2008), שעליה הכריז ארגון UNESCO לאחרונה. הכנס המתוכנן קיבל את חסותו של UNESCO, שאף נתן הקצבה כספית למימון הבאת מרצים מחו"ל. זהו הכנס הראשון והיחיד שמטרתו לבחון בעזרת כלי ניתוח מחקריים את תופעות עלייתה, הכחדתה ומידת הישרדותה של תרבות יידיש המודרנית - לאחר הגירת מיליוני יהודים מיבשת אירופה אל יבשת אמריקה (בראשית המאה ה-20), השמדתם של כחמישה מיליון יהודים דוברי יידיש באירופה בשואה (באמצע המאה ה-20) והקמתה של מדינת ישראל כמרכז מדיני לשם כינוס שבטי ישראל ומאבק על גיבוש זהות עצמית ויהודית בתנאים היסטוריים שהשתנו (במחצית השנייה של המאה ה-20).

נושאים שיידונו בימי הכנס (בסך הכל 32 הרצאות)

1. עלייתה של ספרות יידיש המודרנית והתפתחותה של לשון יידיש.
2. עלייתה של עיתונות יידיש המודרנית במאה ה-20 וגורלה בימי השואה ואחריה.
3. תיאטרון יידיש בימינו במדינת ישראל.
4. יצירתיות יהודית בגטאות ובמחנות כחלק מתולדות תרבות היהודים בימי השואה.
5. אופן קיומן ופריחתן של לשון יידיש וספרותה לאחר השואה.
6. חינוך יהודי בקורסים ובבתי ספר דוברי יידיש בתפוצות ובמדינת ישראל (במאה ה-20 וכיום).
7. התפתחות חכמת יידיש כחלק ממדעי היהדות במוסדות האקדמיים בארץ ובחו"ל (באוניברסיטה העברית בירושלים, במכון YIVO בניו-יורק ובמקומות אחרים בעולם).
8. החשיבות של לשון יידיש ותרבותה כמקור לגיבוש זהות יהודית בימינו.

הכנס מתוכנן להתקיים בקיץ או סתיו 2009.

עזרה במימון הוצאות ארגון הכנס נחוצה.

לפרטים נוספים: DOVSADANINST@MSCC.HUJI.AC.IL